

פעילות אוריינית עם ילדים שומעים וילדים עם לקות שמיעה במסגרות שילוב שונות

דורית ארם וטובה מוסט
החוג להיבטים התפתחותיים בחינוך, ביה"ס לחינוך,

אוניברסיטת תל אביב

תודות

- לד"ר שרה אינגבר מנהלת מיח"א ת"א בוגרים על שפתחה בפנינו את הדלת ויצרה עבורנו את התנאים לקיום המחקר.
- לגב' חני מה יפית, גב' תמר אנדורן וגב' עדי בן סימון על איסוף הנתונים וניתוחם.
- חלק ממחקר זה עומד להתפרסם בקרוב ב:
 - **Journal of Speech-Language Pathology and Behavior Analysis.**

כיצד מגיעים לעמדת פתיחה טובה?

מעבר לחילוקי הדעות הקיימים לגבי הדרכים
השונות להכנת ילדים בגנים לקראת הלימוד
הפורמאלי בבית הספר, קיימת בין החוקרים
הסכמה כי בגיל הרך ההורים הם המתווכים
המרכזיים בתהליכי הלמידה של הילדים
(Meisels, 1998).

פעילות אוריינית בבית

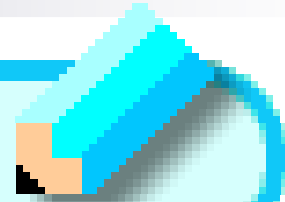
- ילדים צעירים חווים עם הוריהם מגוון של חוויות אורייניות אשר עשויות לקדם את רמת ניצני האוריינות שלהם: קריאת ספרים לילדים; כתיבה משותפת של ברכות, פתקים ורשימות; שיחות משפחתיות; צפייה בתכניות בטלוויזיה; משחקי חריזה; קריאה משותפת של דפוס סביבתי ומשחקי אותיות.
- ההורים בוחרים ומתאימים את הפעילויות האורייניות לתחומי העניין של ילדיהם ולכישוריהם (Saracho, 2000).
- נתמקד בשתי פעילויות אורייניות: קריאת ספרים וכתיבה עם ילדים.

קריאת ספרים לילדים

- קריאת ספרים לילדים בגיל הרך נתפסת כחלק טבעי מההורות ומהפעילות המשפחתית.
- קריאת ספר עשירה חושפת ילדים לעושר לשוני ומשתפות אותם באינטראקציות לשוניות מורכבות.
- קיימת הסכמה כי שכיחות קריאת ספרים מקדמת אוצר מילים, ידע עולם, הבנת הנשמע והבנת הנקרא (e.g., De Jong & Leseman, 2001).

כתיבה עם ילדים

- ילדי גן פונים אל הוריהם ושואלים כיצד לכתוב הודעה, פתק או מילה מסוימת. ילדים מראים להוריהם את תוצרי כתיבה שלהם ושואלים: "מה כתבתי?" הורים נענים לילדים ומידי פעם אף יוזמים כתיבה.
- הורים מנצלים מצבי כתיבה כדי להעביר לילדיהם מסר הנוגע לקישור צלילים לאותיות, שמות אותיות וצורתן הגרפית של האותיות.
- תיווך כתיבה גבוה הוא מצב בו ההורה מעודד את הילד להיות שותף פעיל בתהליך יצירת הצופן הכתוב: לנסות להפיק את הצליל ושם האות שיש לכתוב, להפיק גראפית את האותיות.
- סגנון תיווך הכתיבה של אימהות עם ילדי גן מנבא הישגי אוריינות מעבר לגורמי רקע ומנבא הישגים בתום כיתה ב' מעבר למיצב והישגי האוריינות של הילד בגן (Aram & Levin, 2001; 2004).

רצף בהתפתחות האוריינות מהגן לבית הספר

- ילדים מגיעים לבית הספר עם מגוון כישורים שעשויים לסייע להם ברכישת הקריאה, הכתיבה והלמידה בכלל.
- הבדלים בכישוריהם האורייניים של ילדים צעירים מנבאים הבדלים מאוחרים יותר ברכישת הקריאה והכתיבה.
- תהליך ההתפתחות האוריינית אצל ילדים עם לקות שמיעה דומה לזה של ילדים שומעים בהינתן סביבה תומכת (Rottenberg & Searfoss, 1992; Akamatsu & Andrews, 1993)

אינטראקציות אורייניות עם ילדים עם לקות שמיעה

מפגשים אורייניים עם ילדים עם לקות שמיעה

- ילדים עם לקות שמיעה נחשפים פחות לשפה כתובה ואינם מעורבים מספיק באינטראקציות אורייניות בגיל הצעיר (E.g., Luetke-Stahlman, 1999; Paul, 1993).
- יתכן שהורים ממוקדים בהקניית שפה ומייחסים פחות חשיבות למפגשים של קריאה או כתיבה עם ילדים צעירים (Moore, 2001).
- מחקר מועט מתמקד במפגשים של קריאת ספר עם ילדים עם לקות שמיעה. נמצא כי בזמן קריאת סיפור לילדים עם לקות שמיעה, האמהות נוטות להשתמש בשפה פחות מורכבת, לתת פחות חיזוקים, ופחות לקשר לחיי הילד. הן נוטות לשיים יותר. ילדים עם לקות שמיעה נוטים להיות פאסיביים יותר באינטראקציה עם אימותיהם בהשוואה לשומעים (Lartz, 1993).

השוואת קריאת ספר וכתובה משותפת: עם ילדים עם לקות שמיעה וילדים שומעים

- Aram, Most, Mayafit, 2006
- בכתיבה - אימהות לילדים ליקויי שמיעה תווכו ברמה נמוכה יותר קישור צליל אות, הן נותנות פחות עצמאות לילד בפעולת הכתיבה.
- בעת סיפור ספר - אימהות לילדים ליקויי שמיעה משתמשות יותר בקריאה דיאלוגית ושאלות יותר שאלות WH.
- אמהות שומעות נוטות לשלוט ביחסי הגומלין שלהן עם ילדיהם לקויי השמיעה. הן אימצו סגנון הוראתי (שימוש בציווי, ובשאלה תכופה של שאלות שמטרתן לגרום לילדן להגיב (Spencer & Gutfreund, 1990).

מסגרות שילוב של ילדי גן עם לקות שמיעה

כל התלמידים עם צרכים מיוחדים ללא קשר לאופי או רמת חומרת המגבלה זכאים לחינוך בבתי ספר רגילים עם שירותים ייחודיים על פי צורכיהם. בהתאם לרוח החוק, מתחנכים מרבית הילדים עם לקות שמיעה באחת משתי המסגרות:

שילוב אינדיווידואלי

- מסגרת רגילה בה משולב ילד עם לקות שמיעה.
- במסגרת זו נעשית התקשורת באמצעות שפה מדוברת והצוות החינוכי מעודד את הילד לנצל את שרידי השמיעה באופן המכסימלי על מנת שיוכל לתקשר עם חבריו השומעים.

שילוב קבוצתי

- כיתה של ילדים עם לקות שמיעה נמצאת במסגרת הכללית של הגן או בית הספר.
- קבוצת התלמידים הקטנה לומדת בכיתה המיוחדת ובנוסף משולב כל ילד בכיתה המקבילה הרגילה בהתאם ליכולותיו.
- הילדים משתמשים בדרך כלל בתקשורת אוראלית ובתקשורת כוללנית.

מטרות המחקר הנוכחי

- צלמנו וביחנו את מאפייני התיווך האימהי בעת כתיבת מילים וסיפור ספר לילדי גן חובה.
- המטרה שלנו הייתה – להשוות את סגנונות התיווך של אימהות לילדים ב-3 קבוצות
 - ילדים עם לקות שמיעה במסגרת של שילוב קבוצתי.
 - ילדים עם לקות שמיעה במסגרת של שילוב אישי.
 - ילדים שומעים.

נבדקים

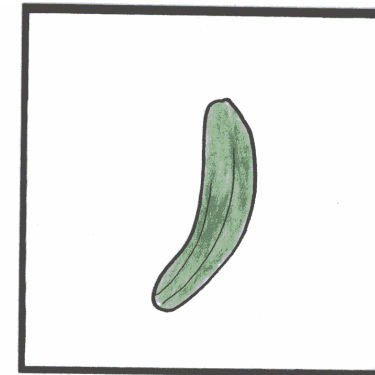
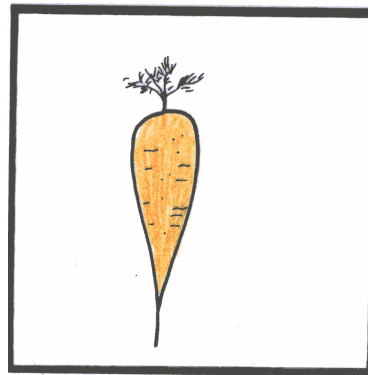
- 30 ילדי גן חובה עם לקות שמיעה (16 בנות ו14 בנים) ואמהותיהם השומעות.
- גיל הילדים עם לקות השמיעה נע בין 62 ל 84 חודשים ($M = 72$).
- 15 ילדים עם לקות שמיעה בשילוב אישי:
 - 8 ילדים עם ירידת שמיעה בינונית (עד 70 dBHL).
 - 7 ילדים עם ירידת שמיעה חמורה עד עמוקה (נמוך מ71 dBHL)
- 15 ילדים עם לקות שמיעה בשילוב קבוצתי:
 - 6 ילדים עם ירידת שמיעה בינונית (עד 70 dBHL).
 - 9 ילדים עם ירידת שמיעה חמורה עד עמוקה (נמוך מ71 dBHL)
- 14 ילדי גן חובה ללא לקות שמיעה (8 בנים ו6 בנות).

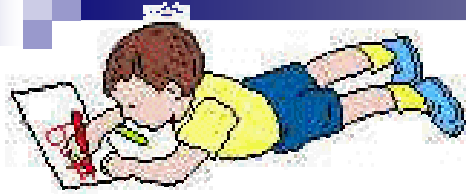
תיווך האם לכתיבה

נערכה תצפית בבתי הילדים להערכת איכות התיווך לכתיבה.

האם התבקשה להדריך את ילדה בכתיבת ארבע זוגות מילים.

התצפיות צולמו במצלמת וידאו ונותחו לאחר מכן.

מאפייני תיווך הכתיבה

■ **קישור צליל אות** - בכל אחת מהאותיות שהאם תיווכה היא קיבלה ציון המעריך את המידה שהאם מלמדת את הילד את תהליך הקישור צליל אות, מפירוק המילה לצלילים, דרך קישור בין הצליל לאות המייצגת אותו.

■ **מידת העצמאות** - הוערכה מידת העצמאות שהאם נותנת לילד בכתיבת כל אות.

הוערכו לגבי כל זוג מילים.

■ אוירה

■ שיתוף פעולה

נמנו לאורך כל התיווך.

■ מגע

■ חיזוקים

■ ביקורת

סיפור ספר

נערכה תצפית בבתי הילדים להערכת איכות התיווך של סיפור ספר.

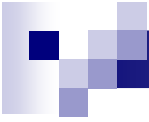
האם התבקשה לספר לילדה את הספר "כשהלילה ירד על החדר" (לשם-פלאי, 1999).

הספר הנו סיפור ללא מילים, המספר אודות קורותיהם של יצורים מצוירים שיצאו מן הדף בלילה.

הספר נבחר בזכות היות לא מוכר וחדש לילדים ולהורים ובזכות היותו ספר תמונות ללא טכסט.

התצפיות צולמו במצלמת וידאו ונותחו לאחר מכן.

קריאה דיאלוגית

- קריאה דיאלוגית- (Whitehurst et al., 1994) מניה של מעגלי אינטראקציה שהאם יוצרת בעת סיפור הספר. מעגל כולל: עירור תגובה מצד ההורה, מענה של הילד, חיזוק של ההורה לדברי הילד והרחבתם.
- אמא: מה הילדה עשתה?
- ילדה: מציירת.
- אמא: נכון, עם עיפרון.

מאפייני התיווך בעת סיפור ספר

■ משפטים –

□ משפטים פשוטים - נושא נשוא ומושא.

□ משפטים מורכבים - משפט יסוד עיקרי שאליו צמודים ומשועבדים פסוקית או פסוקיות ויש יחס של זיקה ושיעבוד ביניהם.

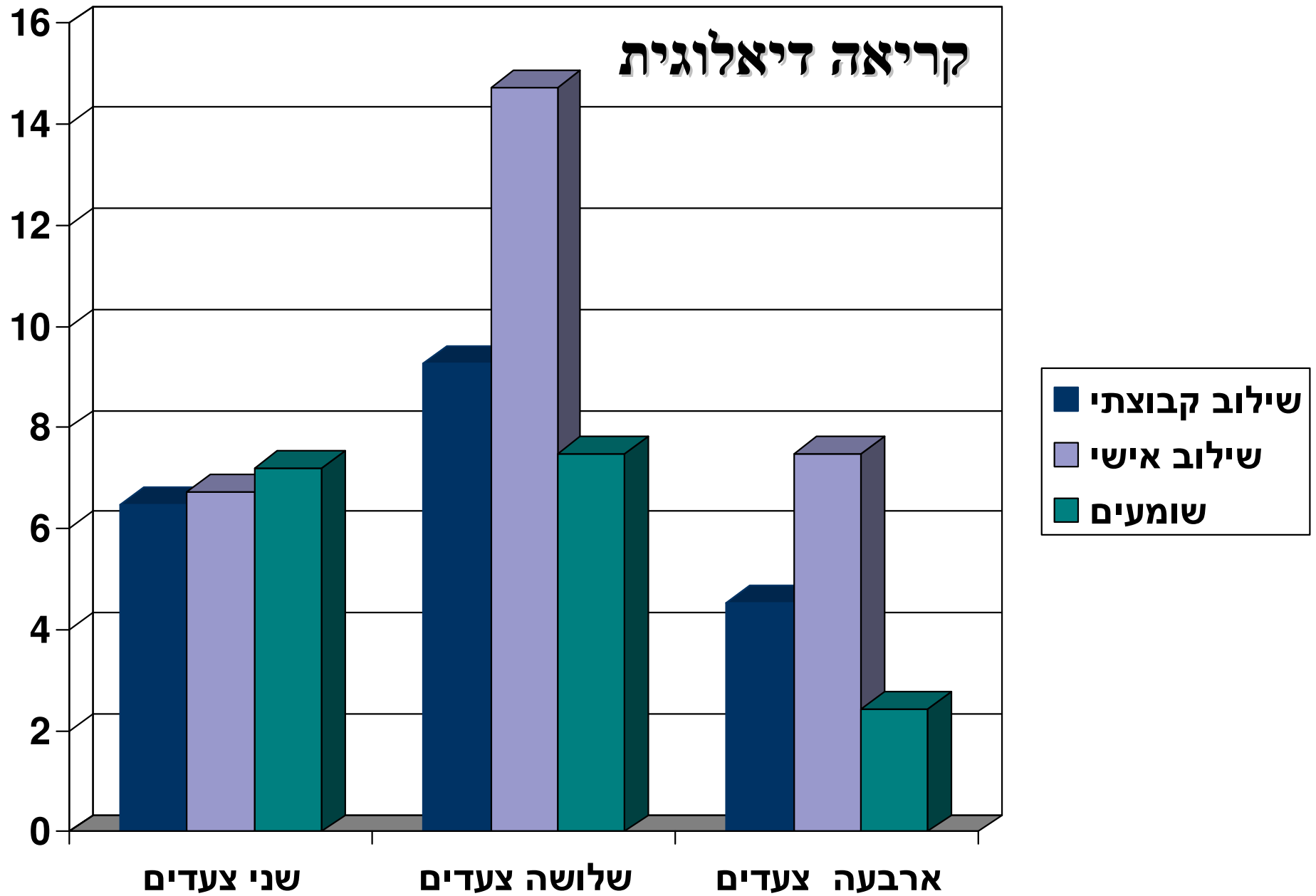
■ יוזמות של הילד.

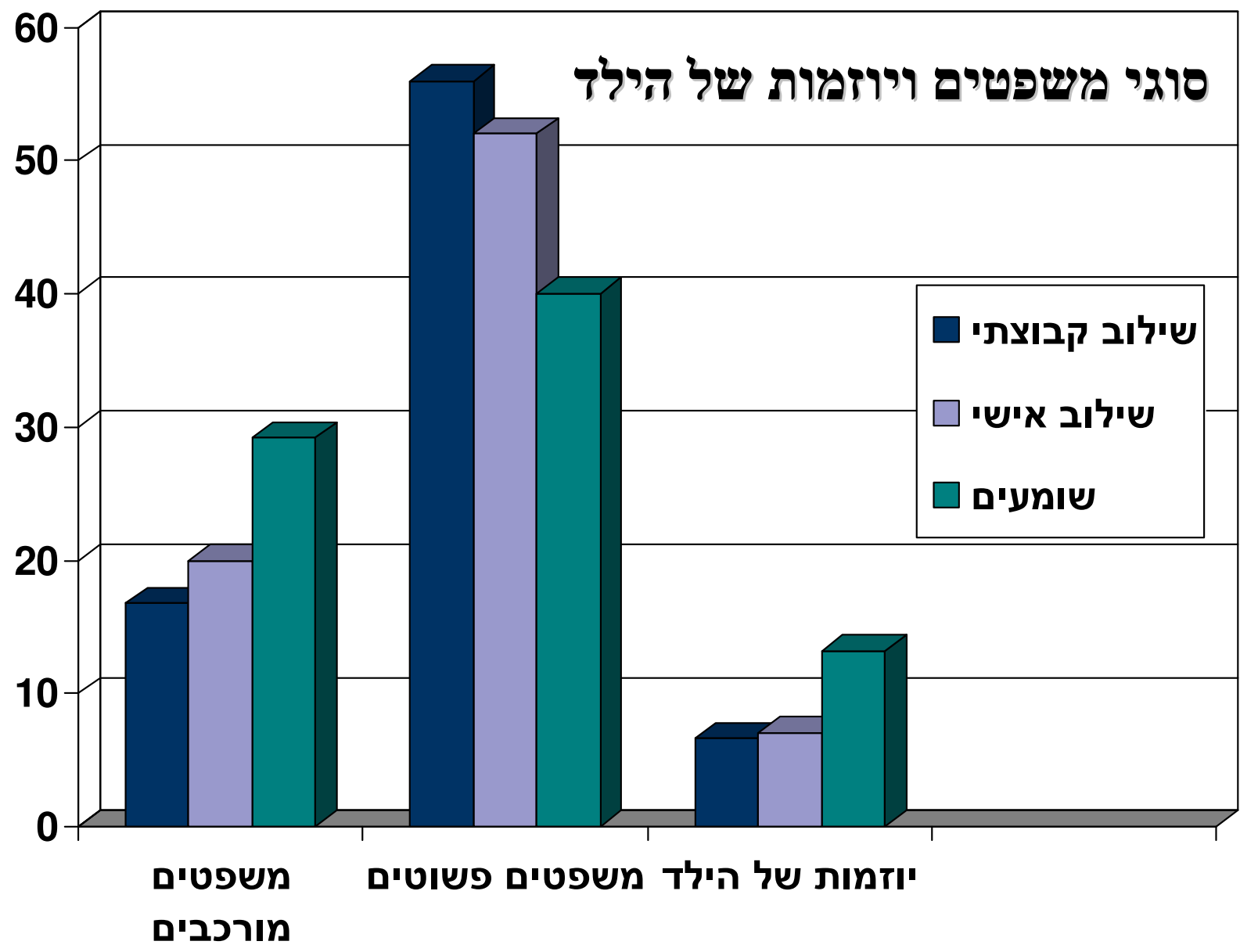
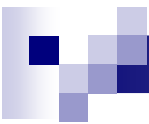
■ שאלות: חוזרות, רטוריות, אישור (אתה רואה?), שיום, סגורות (אז הוא היה שמח או לא? פתוחות (מה אתה חושב...?), WH (איזה, מי, איפה, לאן, מתי, כמה).

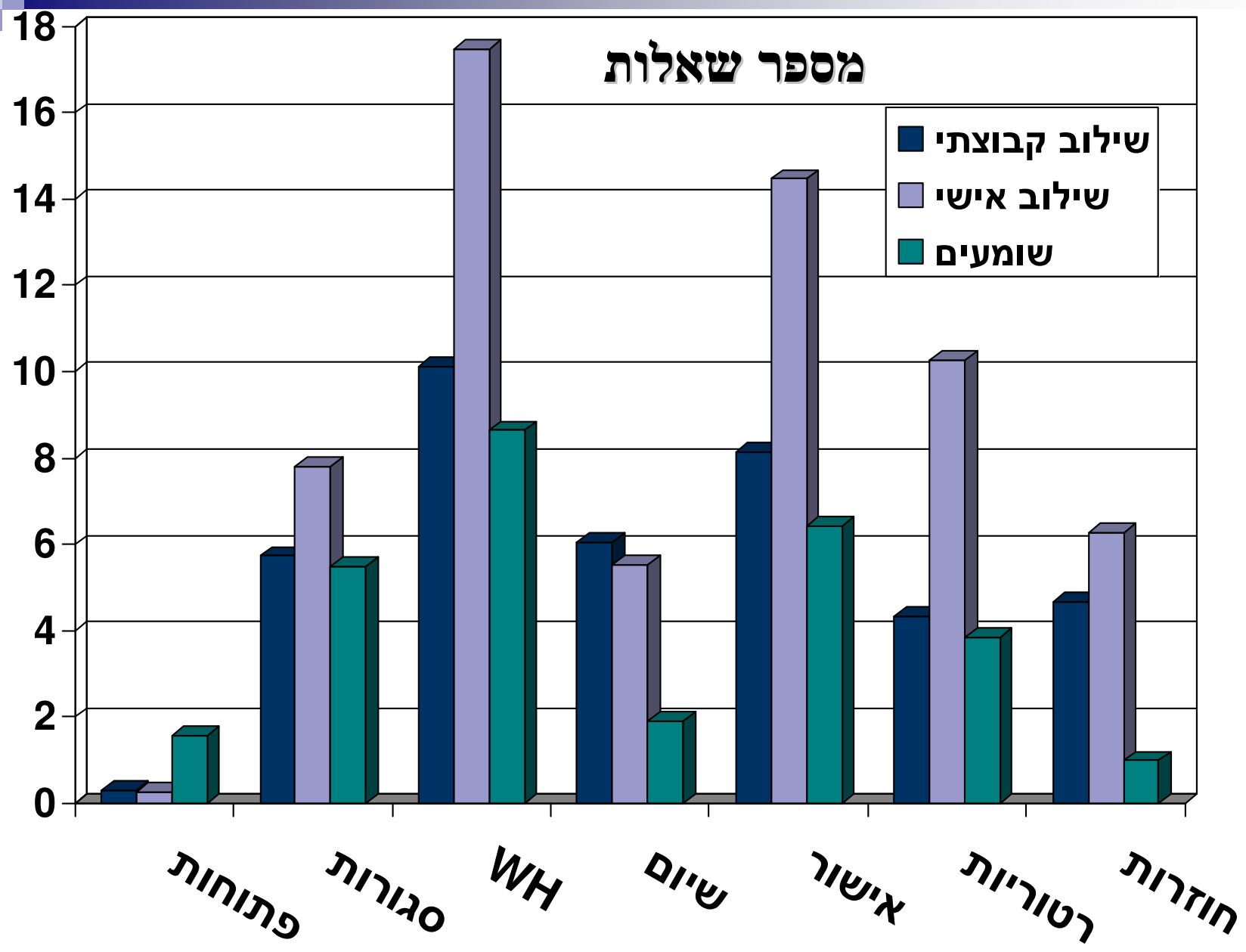
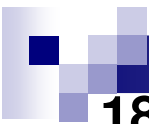
תוצאות – קריאת ספר

קריאה דיאלוגית

סיכום אינטראקציות קריאה

■ שילוב אישי - יותר "מאמץ"

- יותר מלל
- יותר אינטראקטיביות
- יותר חיזוקים יותר הדגמות
- יותר פשוטות - שאלות חוזרות, אישורים, רטוריות

■ שילוב קבוצתי

- יותר שיום
- יותר שאלות חוזרות

■ שומעים

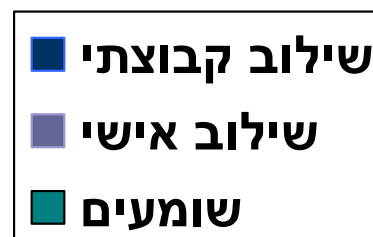
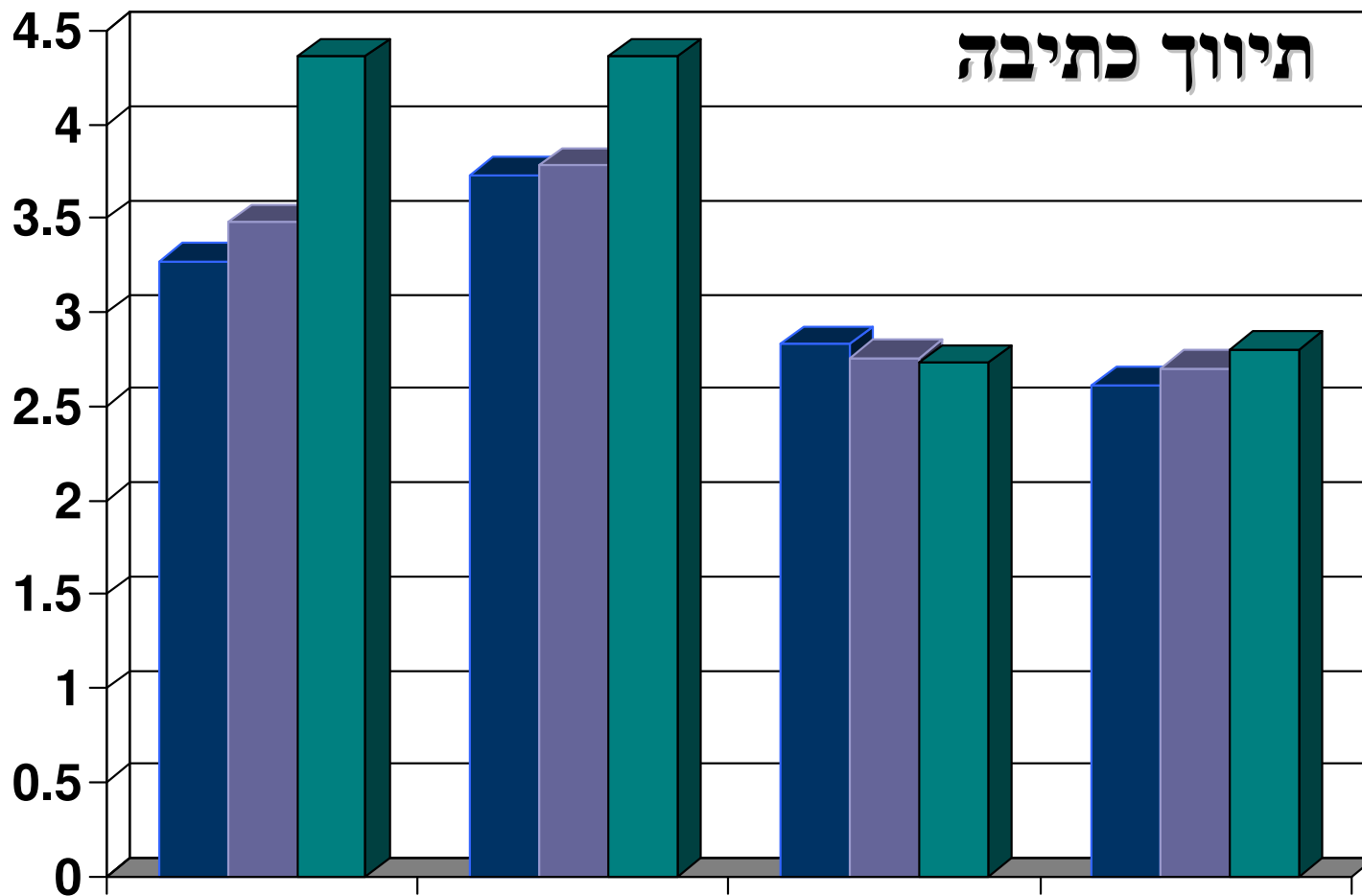
- אינטראקציות קצרות יותר ובכל זאת
- יותר משפטים מורכבים
- יותר בקשות פתוחות.

תוצאות – כתיבת מילים

תיווך כתיבה

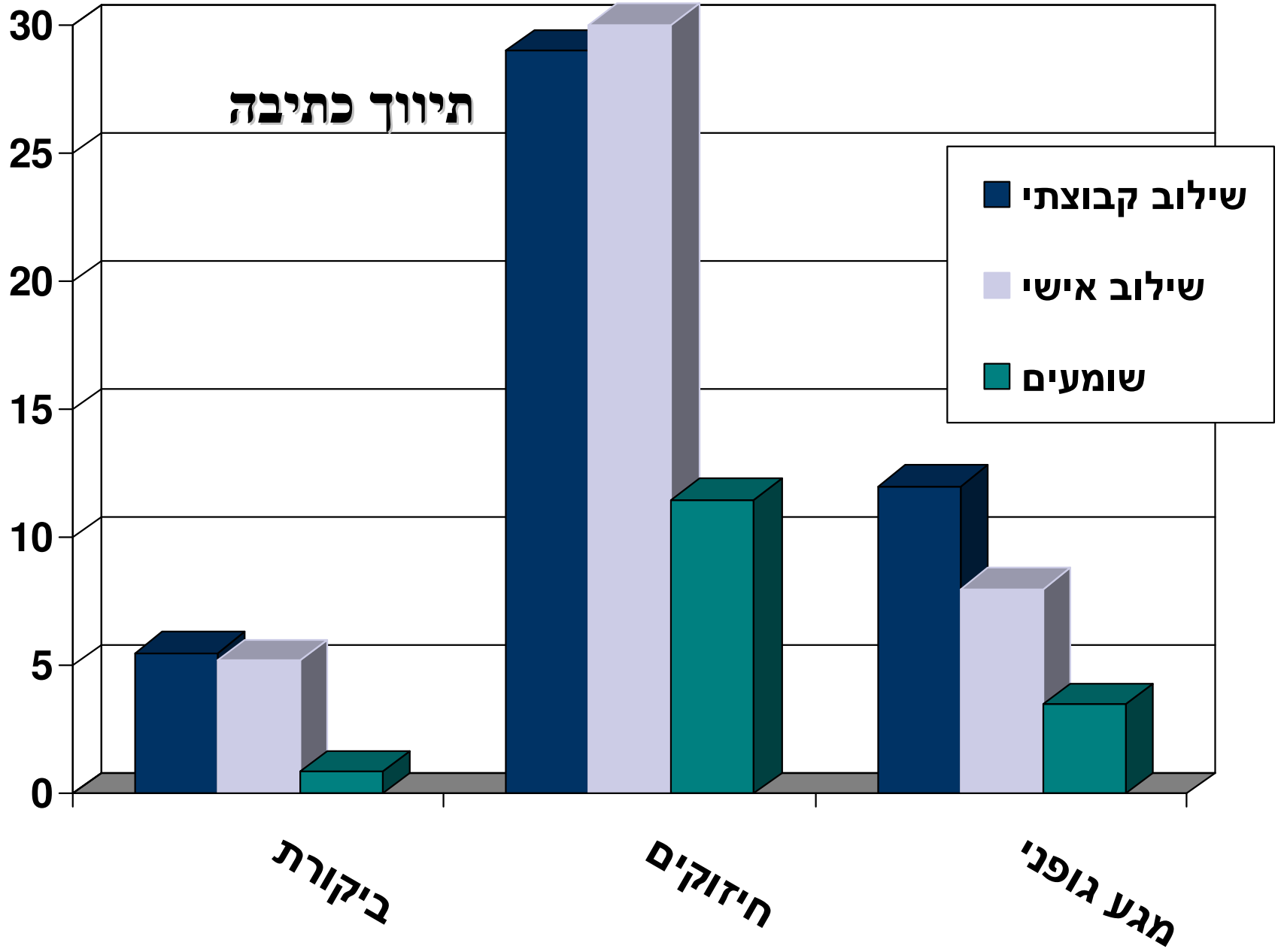
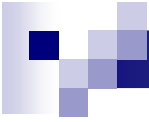

ההפקה המנטאלית של אות

הפקה גראפית של האות

שיתוף פעולה

אירה

סיכום אינטראקציות כתיבה

- אוירה ושיתוף פעולה דומים בשלוש הקבוצות.
- אין הבדל בין שתי קבוצות החרשים בשתי המסגרות.
- שומעים רמת ניתוח מילה גבוהה יותר.
- שומעים רמת עצמאות בכתיבה גבוהה יותר.
- מדדי התנהגות גבוהים יותר אצל החרשים:
 - מגע
 - חיזוקים
 - ביקורת

ההורים בשילוב האישי משקיעים יותר בתיווך מאשר ההורים של ילדים עם לקות שמיעה בשילוב קבוצתי וההורים לילדים השומעים

- משקיעים יותר כי לקחו יותר אחריות על הילד שלהם מבחינת האחריות להישגיו.
- הורים עם יכולת תרומה גבוהה יותר.
- חייבים להיות משקיעים כי הם לא שקטים לחלוטין לגבי הגנים.
- הילדים ברמה גבוהה יותר ואפשר להשקיע יותר – יש פה מעגליות.

יש חשיבות להשקעה זו כי...

- האינטראקציות ברמה הגבוהה עשויות לתת את תרומתן להישגי הילדים.
- האינטראקציות ברמה הגבוהה עשויות לתת את תרומת ליכולת השתלבות הילדים בבית הספר.
- יש עדויות להישגים נמוכים יותר באופן כללי של ילדים חרשים. האם זה הכרחי?

לגבי הכתיבה והקריאה

- יתכן שהורים לילדים חרשים משוכנעים שעליהם להשקיע בשיח ובשפה ולכן הם מתרגלים פחות כתיבה למרות שעל פניו זו אינטראקציה קלה יותר מאשר קריאת ספר וזו אינטראקציה שהוכחה כמקדמת הישגים בקריאה וכתובה.
- מגע, חיזוקים, ביקורת, אישורים – כל אלה מעידים חוסר בטחון של ההורים ביכולות של ילדיהם. הם מתייחסים אליהם כאל צעירים מגילם.

למשלוח המאמר
dorita@post.tau.ac.il

תודה רבה!

©2004 Bill Keane, Inc.
Dist. by King Features Synd.
www.familycircus.com

“How old do you hafta be to write with
all the letters hooked together?”

אתוזים מסה"כ השאלות

